LUND UNIVERSITY

Så var det 1968

Lidgard, Hans Henrik

2004

Link to publication

Citation for published version (APA):
Lidgard, H. H. (2004). Så var det 1968.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Så var det 1968

1. MINNENAS GALLERI

Mer än 25 år senare framstår studentåren på slutet av 1960-talet i ett ”camuskt” skimmer; en ideologisk hägring; med påtagliga svårigheter att skilja mellan verklighet och dikt. I minnenas galleri är det inte lätt att sära det som hände från det man upplevde och det som andra tänkt efteråt. Minnena har filtrerats i många olika lager. När tiden var vänster följde hela skalan efter. När pendeln svängde tillbaka förändrades synen på ”tok- och flumvänstern” och när historien nu ska berättas igen får den lätt ett romantiskt skimmer.

Alla har sin version. Vänsterstudenter lyfter fram den ideologiska kampen och arbetet för en gemensam sak. Konservativa studenter pekar på den ohejdade flörten med kommunismen och avsaknaden av verklighetsförankring. För det stora flertalet studenter i Lund saknade dock den ideologiska vänster/höger-diskussionen intresse och 1968 och åren därefter framstod inte som särskilt dramatiska för deras personliga del.

Min utsiktstuva var den facklige studentpoltikerns. Jag försökte frigöra mig från allmänborgliga värderingar och arbeta för gemensamma studentintressen. I en politisk brytningstid kom dock det fackliga perspektivet i kläm och ifrågasattes. Det var ideologin och världsfrågorna som lyftes fram och påverkade alla ställningstaganden.

2. DET GAMLA MÖTER DET NYA

2.1. Atheneum mötesplats

För 60-talets lundastudenter var Ateneum mötesplatsen. I mitten vid den lilla fontänen härskade tystnaden för tidningsläsarna, i inre hörnet höll det akademiska schacksällskapet sina seanser, medan brädspelet upplevde sin storhetstid strax till höger om ingången. Innanför fönstren mot Lundagård diskuterades morgonens föreläsningar och förbereddes kvällens aktiviteter.

Sam Askska efterbilder höll hov, beundrade av unga novischer under det larssonska mästerverket. Athén brusade av liv från tidig morgon till sen kväll och var den naturliga startpunkten för alla aktiviteter.

I stora salen möttes en tynande skara till öppna deputerademöten där vältaligheten premierades. Göte Bernhardsson, blivande generaldirektör för AMS och landshövding, drev sluggande studentpolitik från vänster ivrigt påhejad av den elegante Daniel Callos eller Olof Berggren och mötte motstånd från välartikulerad traditionalister som Lasse Luthrop, Göran Ravnsborg och B.G. Svensson.

Lund var i början på 60-talet den studentikosa ankdamm det alltid varit, men förändringarnas vindar började blåsa med stora efterkrigskullar av nya studenter. Baby-boomers intog successivt arenan.

2.2. Traditionell studentpolitik

Inom AF möttes Clarté och konservativa studentföreningen genom åren i artiga debatter med hög intellektuell skärpa. Ett Clarté format av Tage Erlander och De andra Yngre Gubbarna. En konservativ studentförening, som vid måndagspytt eller torsdagsärtsoppa hyllade amerikanska förebilder och drack varm punsch.

Den nya tidens anda inleddes egentligen av Liberala Studentföreningen, som värvade procelyter genom att stå upp mot dubbelmoral. Blivande SAF-direktören Larsson utmanade alla och inkallade nakna damer, som beströks med glada färger i ett vildsint happening. Gamla tabuföreställningar var till för att rivas. Frigjordhet var ett budskap som lockade. På konsthallen ställde Sture Johansson ut piprökande nakna damer med klar haschsymbolik och Lund upprördes.

Auktoriteter ifrågasattes.

2.3. Musiken trummar på

Musikens inflytande var kanske inte lika klart då som nu, men det fanns där.

Satchmos ”Mac the Knife” och Doris Days ”que sera sera” var sedan länge historia. Tommy och Elvis hade haft sin tid och ersatts av långhåriga baggar och rullande stenar. Bara uppsynen väckte känslor. Tempot ökade och musiken blev våldsammare och mer utmanande.

I Lund dansades det på nationernas slabb, som stod utanför all samhällelig kontroll och uppvisade prov på avarter som väl mäter sig med dagens värstingföreställningar.

3. EN SKAKANDE OMVÄRLD

3.1. Många oroshärdar

Om ändå mycket var som det varit i Lund så förändrades omvärlden och framför allt rapporteringen. Vietnamkriget var det första mediakriget, som kunde upplevas direkt i vardagsrummet. I ett inledningsskede ifrågasattes knappast det amerikanska försvaret av Sydvietnam av en bredare allmänhet. Den nordvietnamesiska ”aggressionen” syftade till att införliva ytterligare territorium i den kommunistiska sfären och möttes inte infiltratörerna här skulle de återkomma. Föll en skulle de andra falla enligt den förhärskande dominoteorin och det gällde att stoppa utvecklingen i tid. Det var det amerikanska frihetsidealet mot förtryckets svarta makter. Amerika hade räddat världen tidigare och de som ifrågasatte var få.

Men kriget tog inte slut, utan brutaliserades och fick ett ansikte med av napalmbomber brinnande barn och förstörda byar och städer. Mest minns man kanske synen av hur en sydvietnamesisk polischef egenhändigt med sin pistol avrättade en trasig vietnames, som tillhörde nordsidan. Amerikanska soldater satte fot efter fot i allt djupare vietnamesiska gyttja och militär övermakt stod sig slätt mot en ständigt undflyende gerilla, som grävde ner sig i underjordiska gångar eller försvann in i de oändliga träskmarkerna. Tilltron till det amerikanska företaget försvagades både i Sverige och andra länder.

I andra delar av världen fick man upp ögonen för orättvisor och missdåd. Den Sydafrikanska apartheidpolitiken framstod som inhuman och förlegad till skydd för en vit minoritet.

President DeGaulle, alla fransmäns stornäste landsfader efter sin heroiska insats i andra världskriget, förändrade den franska utbildningspolitiken i otakt med tiden och väckte opposition hos franska massor.

3.2. En löpeld genom Europa

Kanske går det inte att ensidigt utpeka någon speciell situation eller något särskilt missförhållande, som den avgörande gnista, som tände studenterna i Lund. Ifrågasättandet av auktoriteter låg i tiden och de yttre faktorerna bildade nog mest en bakgrund till den radikalisering som landets största universitetsstad genomgick. Det var snarare en löpeld, som startades av de franska studenterna och spred sig genom Europa för att till slut landa i det akademiska Lund, som kan förklara utvecklingen.

4. LUND PÅVERKAS AV OMVÄRLDEN

4.1. Universitetet 300-årsjubilerar

Universitetets 300-årsjubileum hade förberetts till en stor högtid av rektor Philip Sandblom. Från Stockholm hade landets ledare inviterats och utländska gäster strömmade till för att under ståtliga former fira.

I förtåg kom den sydafrikanske ambassadören, som i kraft av sitt ämbete skulle tala för sitt land. Till allmän förvåning fick inte denne representant för ett främmande land fritt säga sitt hjärtas mening, utan möttes av burop och ifrågasättande.

När sedan universitets högtidligheter tog fart fanns inte lärare i allmänhet och studenter i synnerhet med i festligheterna. Polisbarrikader avskärmade de 750 middagsgästerna från studenter när de uppklädda dignitärerna i ståtliga led tågade från Universitetshuset till AFs Stora Sal för att inta högtidsmiddagen. Även högst vanliga studenter kände irritation.

AF:s marskalk Björn Lindqvist, som blickade ut över folkhavet från AFs tornrum, påminner sig när vi talar om saken, att dagen fortfarande var varm även om timmen började lida. Lundagård framför AF var tomt. Skuldra vid skuldra stod en polisbarrikad, som täckte hela det område som numer lyses upp av kunskapens träd. Innanför kompletterades den yttre ringen av ett antal ridande poliser. Sensationen var inte antalet, utan själva det faktum att en universitetstillställning alls bevakades av polis. Bakom polisleden skanderade någon student slagord utan att stämningen för den skull var hotfull. Efter hand tilltog dock oron och Olof Palme, som tillhörde skaran inbjudna gäster, fick avbryta sin middag för att diskutera med studenter i Kungshuset.

Kanske just universitetets jubileum var den händelse, som gjorde universitetsstaden till en del av den oppositionella löpeld, som från Frankrike via Tyskland spred sig norrut.

4.2. FNL-rörelsen mot USA-vänner

Jimmy Hendrix dunkade fram sin aggressiva musik på Akademiska Föreningen efter att förbandet Hansson&Karlsson värmt upp en fullsatt Stora Sal. För första gången gungade folkhavet till musiken med tända cigarettändare, medan en påtänd Hendrix hånade publik och slog sönder sin gitarr.

Förändringar låg i luften.

Det mesta hade nog runnit ut i sanden efter jubileet, om det gamla bara förblivit vid det vanliga. Vietnamkriget fortsatte att engagera studenter som ingen annan internationell händelse. Ur Clarté växte FNL-rörelsen fram. I

rörelsen fanns de som ville förändra världen och såg ordförande Maos lilla röda som rättesnöret för framtiden. Nordal Åkerman spelade en viktig roll i debatten, men vänsterns portalfigur var Göran Therborn. Det var hans antologibok 1965 ”Den nya vänstern” som drev tesen om en vänsterrörelse utanför kommunisterna. FNL-rörelsen rymde dock också de många fler, som i Vietnamkriget bara såg ett brutalt angrepp av en stormakt på ett litet försvarslöst land. Oberoende av den rättfärdigade politiken kunde grymheter och bombningar inte accepteras. Den konservativa studentföreningen stod dock entydigt på den amerikanska sidan. Vietnam var en viktig bricka. Föll Sydvietnam skulle de andra länderna i regionen också hamna under kommunistisk kontroll. Den hårda polariseringen var ett faktum och tumulten legio.

Kommunisternas Hermansson debatterade Vietnamkriget med moderate Holmberg. En svår diskussion för moderaten, som avtågade med nattexpressen. Konservativa studenter och FNLare åt gemensam sexa och fortsatte diskussionerna. FNL avtågade och kvar på efter-eftersitsen var konservativa studentföreningens styrelse och Hermansson själv. Den senare vann i sällskapet sådana triumfer att han omgående utsågs till hedersledamot i föreningen, vilket lär ha skapat problem såväl för Hermansson som för den entusiastiska styrelsen.

Det var inte så att hela Lund blev politiskt aktivt och radikalt eller konservativt. Som i alla andra sammanhang var de aktiva få och majoriteten passiv och kanske närmast störd av tumulten. Undervisningen på universitet bedrevs som vanligt, möjligen med undantag för den sociologiska institutionen. Nationslivet fortsatte oförtrutet med stadsparkslöpningar och simningar och det ”slabbades” på. Ingalunda var alla studenter ute på barrikaderna för att stöpa om det gamla efter en ny tid, men de som diskuterade politik hördes och påverkade agendan. Den politiska skalan tog ett stort kliv åt vänster.

4.3. Mössbål & ockupationer

Den siste april brände vänsterstudenterna sina studentmössor framför Tegnér som ett uttryck för att man solidariserade sig med arbetarklassen. Universitetet skulle vara en oberoende spjutspets mot framtiden fritt från politiskt inflytande och framför allt utan kontakter mot det giriga kapitalistiska näringslivets insyn. I Stockholm ockuperade studenterna sitt eget kårhus.

I Lund ockuperades bara talarstolen på akademiska föreningen av student Andersson när universitetet anordnade kontaktkonferens med näringslivet. Som en ”lymmel till student” intog han talarstolen inför alla dessa kostymer och förklarade att konferensen var ockuperad. Vad in i glödheta kunde deltagarna göra? Varken universitetsföreträdare eller näringsliv ville slåss

med studenten inför kameraupppbådet, så Andersson fick stå där och konferensen avbrytas.

Sverige skulle spela Davis Cup mot Rhodesia. I Lund smiddes ränker för att avbryta evenemanget med äggkastning och andra populära störningar. Oron i Lund var sådan att arrangörerna insåg att evenemanget var nästa sannolika måltavla för de politiska aktivisterna. Matchen fick gå inför tomma läktare, inget bråk, men vänstern fick åter genomslag.

5. HISTORIEN FÖRKLARAD

5.1. Ur aska i eld

Det som var speciellt med 1968-rörelsen var uppbrottet från auktoritetstro. Allt kunde ifrågasättas och så skedde främst från vänster, radikala studentpolitiker styrde debatten.

Tiden låg för dem. Skickligt utnyttjade vänstern tidningarnas hunger på nyheter. Uppror mot etablissemanget var friskt och låg i tiden. Nyheterna kablades ut. Idag skulle samma tilltag inte lyfta ögonbrynet på någon reporter och budskapen måste finna andra former.

Pendeln svänger ständigt fram och tillbaka och vänstern hade turen att surfa på rätt våg.

I ett andra steg organiserades den politiska verksamheten i studentpolitiken. Studerande för ett Demokratiskt Samhälle blev den partigruppering inom kårpolitiken, som drev synnerligen radikala åsikter. Kerstin Norén, Bengt Hall, Jan Annerstedt, Håkan Arvidsson, Roland Andersson, Per Lysander var de som kanske tydligast nådde fram med sina budskap. Solidaritet med de förtryckta kanske var den gemensamma ledstjärnan, men de deltog också aktivt och positivt i att forma en bättre studiesocial miljö både på kår och i nationsliv.

Den politiska hemvisten var mycket långt ut på vänsterskalan och enögdheten och kompromisslösheten påfallande. Samtidigt var det en imponerande samling pålästa studenter, som väl förvaltade det intellektuella arvet från Clartés dagar. Under en tid försökte studentkåren upprätthålla skenet av en rent studentfacklig verksamhet, men det ensidiga hamrandet från vänster ledde med tiden till att borgerliga krafter formerade sig och studentpolitiken reformerades till slut.

På den motsatta sidan befann sig nybildade Fria Studenter (FRIS) med Janne Lundblad, Per-Anders Fagerholm, Severin Blomstrand och kanske också undertecknad. Det studentfackliga stod i förgrunden, men FRIS kunde

inte undgå att efterhand politiseras, som svar på vänsterframstötarna och Mats Svegfors era som kårordförande inledde en ny tid.

Mellan dessa bägge grupperingar försökte dels de halvradikala LURD-partiet att navigera rätt under ledning av helvilde Carl Hamilton och trygge Mats Larsson. Mitt i stridens hetta befann sig AFs imposante ordförande, Martin Weibull, som med sin medkämpe Pippi, satsade på fortsatt utbyggnad av studentbostäder och social miljö, trots att Per Gahrton skallade ”studentgetto” bakom sin gipskatt på Lundagård.

5.2. Ur eld i ?

För 1968 års frontalfigurer har livet utvecklats på olika sätt. Många gick över i traditionell verksamhet och de mest radikala tongångarna har slipats rundare av tid och erfarenheter. Idag är de ambassadörer och landshövdingar mest hela bunten.

Några gick det mindre bra för. Claes Hellborg, anarkisten, som ibland lierade sig med vänstern, men lika gärna umgicks med högerstudenter, flippade ur och skar i ett berusat ögonblick sönder den fula tavlan av Karl X Gustaf, som missprydde Athén. Hellborg var även huvudattraktion för den tillställning, som markerade slutet för vänstervågen. Vid studentaftonen med de svarta pantrarna insåg en påtänd Hellborg inte att han störde fel möte. Pantrarna med Bobby Seal i spetsen marscherade helt sonika ut och deklarerade att det inte blev något möte så länge Hellborg fanns kvar i salen. Per Lysander med understöd från andra vänstervänner förmådde till slut Hellborg att lämna salen och mötet kunde fortsätta. Det var om jag minns rätt den sista riktiga mötestörningen i Lund.

Önskan att väcka mer uppmärksamhet för sin politiska ståndpunkt ledde till slut till sådana överdrifter att samhällets grundläggande regler överskreds, vilket föranledde påtagliga fängelsestraff. Flumvänstern drunknade i sina egna överdrifter. Mycket att säga om detta finns inte, mer än möjligen det att när vänstern fungerade som bäst var den optimistisk och utmanande och störde samhället med uppmärksamhet och skickligt agerande.

1968 symboliserar i ett historiskt perspektiv trots allt ett viktigt trendbrott. Det går att ifrågasätta och det är till och med viktigt att göra det.